

Specialistsjuksköterska med inriktning mot avancerad vård i hemmet

Margareta Karlsson¹ Ann-Charlott Wikström²

¹RN, MSc, Omvårdnad, hälsa och kultur, Avdelningen för vårdvetenskap på avancerad nivå, Högskolan Väst, 461 86 Trollhättan. ²RNT, PhD, Omvårdnad, hälsa och kultur, Avdelningen för vårdvetenskap på avancerad nivå, Högskolan Väst, 461 86 Trollhättan. Epost: anncharlott.wikstrom@hv.se.

Vid Högskolan Väst i Specialistjuksköterskeprogrammet som leder till distriktssköterska finns två inriktningar, inriktning mot avancerad vård i hemmet respektive folkhälsa. Utbildningen med inriktning mot avancerad vård i hemmet ger kompetens att arbeta inom kommunal hälso- och sjukvård. Allt fler svårt sjuka människor med många olika sjukdomar och komplexa omvårdnadsbehov vårdas i sina hem. Människor i livets slutskede vårdas alltmer i det egna hemmet omgivna av avancerad medicinteknisk utrustning. I specialistsjuksköterskans arbete ingår att ha förmåga till självständighet, vetenskapligt förhållningssätt, mångkulturellt kunnande och ett professionellt och fördjupat ansvar att leda och utveckla omvårdnaden. I Specialistjuksköterskeutbildningen vid Högskolan Väst uppnår sjuksköterskorna två examina efter fullgjord utbildning, en yrkesexamen, i förevarande fall distriktssköterska och en generell examen, magisterexamen. Högskolan Väst har anpassat utbildningsbehovet efter hur omvärlden förändrats för att tillmötesgå kompetens inom specialistsjuksköterskeutbildning med fokus på avancerad vård i hemmet.

At University West, students in the Specialist Nursing Programme within primary health care have two branches to choose between, advanced home nursing and public health nursing. The District nurse with focus on advanced home nursing works within community health care. Severely ill and fragile people with different diseases and complex needs, as well as people at the end of life, are cared for in their own homes and often surrounded with advanced medical technology. The specialist nurse has competence to work independently and evidence based. Furthermore, the specialist nurse in advanced home nursing has acquired a multicultural knowledge, professional responsibility and enhanced competence to lead and develop nursing care. After completion of the Specialist Nursing Programme at University West, the specialist nurse gets two different degrees, a professional degree, i.e. Specialist Nurse in Advanced Home Nursing and a general academic degree, Master of Science (MSc) in Nursing. University West has with this educational programme focused on advanced nursing adapted to current educational needs in a changing world.

Introduktion

Vid Högskolan Väst i specialistsjuksköterskeprogrammet kan man utbilda sig till Specialistsjuksköterska med inriktning mot psykiatrisk vård samt Specialist-sjuksköterska som leder till yrkestiteln Distriktssköterska. I utbildningen till distriktssköterska finns två vägar folkhälsa/vårdcentral eller avancerad vård i hemmet. Vid inriktningen mot avancerad vård studeras omvårdnad vid komplexa vårdbehov och omvårdnaden genomförs i samråd med patienter och deras närstående samt med exempelvis ambulans personal. Utbildningen leder till kompetens att arbeta inom kommunal hälso- och sjukvård.

Allt fler människor vårdas allt kortare tid på sjukhus vilket gör att fler svårt sjuka människor med komplexa omvårdnadsbehov vårdas hemma. Det finns idag en specialistsjuksköterskeutbildning "Vård av äldre" men den motsvarar inte det behov som finns. Det är inte endast äldre människor som vårdas hemma utan det är alltifrån barn till gamla. I hemmet vårdas människor med många olika sjukdomar i alla åldrar och de behandlas ofta med avancerad medicinteknisk utrustning. Ett angeläget uppdrag för distriktssköterskan i hemsjukvården är palliativ vård.

Vid samtal med sjuksköterskor som studerat specialistsjuksköterskeutbildning med inriktning mot folkhälsa vid Högskolan Väst framkom, att den sedvanliga distriktssköterskeutbildningen inte gav den kunskap som behövs för att möta de behov och krav, som ställs vid arbete som distriktssköterska inom kommunal hälso- och sjukvård. Detta togs i beaktande och resulterade 2009 i

den inriktning som detta tema handlar om; distriktssköterska med inriktning avancerad vård i hemmet.

Historik

Genom Ädelreformen som infördes år 1992 (prop, 1990/91:14) förändrades vården av äldre människor. Kommunerna fick ansvar för vård och omsorg av äldre och funktionshindrade upp till en sjuksköterskas kompetens (Josefsson, 2009). Hänsyn skulle tas till både medicinska och sociala behov. Enligt Socialstyrelsen (2008) blir sjukvården i hemmet alltmer långvarig och att vård på särskilda boende ökar. Sedan Ädelreformen 1992 har hemsjukvården fått alltmer kvalificerade uppgifter.

I Socialstyrelsens termbank definieras hemsjukvård som *"hälso- och sjukvård när den ges i patients bostad eller motsvarande och som är sammanhängande över tiden"*. *Hemsjukvårdsbesök definieras som en "vårdkontakt inom hemsjukvård som innebär personligt möte mellan patient och hälso- och sjukvårdspersonal"*. Enligt Socialstyrelsen (2008) ska hemsjukvård skilja sig från öppen vård och för att åtgärder och insatser i hemsjukvård ska utföras måste det ha först ägt rum en planering av vården, så kallad vårdplanering. Hemsjukvård kan utföras i både ordinärt boende som i särskilt boende samt i dagverksamhet (Socialstyrelsen, 2008).

Människor som får vård i hemmet ökar idag i Sverige, det är ca 250 000 som får hälso- och sjukvårdsinsatser i hemmet. Vårdplatser på sjukhus och på särskilda boenden blir färre. Fler människor som är svårt sjuka med många olika sjukdomar får vård och omsorg i sina

egna hem. Det innebär att kraven på olika insatser av hälso- och sjukvården ökar. Det har skett en förskjutning av vården från sjukhusvård till att alltmer kvalificerad hälso- och sjukvård utförs i hemmet. På grund av denna utveckling ställs det krav på att det finns sjuksköterskor tillgängliga dygnet runt. Det innebär även att det måste finnas kompetens hos sjuksköterskor för att kunna utföra alltmer avancerade hälso- och sjukvårdsinsatser till patienter i olika åldrar (Socialstyrelsen, 2008).

Distriktssköterskan

Distriktssköterskan är en legitimerad sjuksköterska som har minst ett års specialistutbildning i öppen hälso- och sjukvård (NE, 2012). Enligt kompetensbeskrivningen för legitimerad sjuksköterska med specialistsjuksköterskeexamen Distriktssköterska (2008) arbetar distriktssköterskan i olika verksamheter som till exempel vårdcentral, barnhälsovård, skolhälsovård, sjukvårdsrådgivning samt i hemsjukvård. En distriktssköterska ska ha förmåga till självständighet i arbetet och ett vetenskapligt förhållningssätt samt mångkulturellt kunnande och professionellt ansvar (Distriktssköterskans uppdrag, 2006) och dessutom har distriktssköterskan i sin akademiska profession ett fördjupat ansvar att leda och utveckla omvårdnaden (Distriktssköterskeföreningen, 2008).

I Distriktssköterskans uppdrag (2006) beskrivs att arbetet ska kunna utföras både på mottagning och/eller genom hembesök för att kunna ge svårt sjuka människor med stort omvårdnadsbehov vård i det egna hemmet. I hem-

sjukvården vårdas olika grupper av patienter och hemsjukvården är inte inriktad mot någon särskild ålder eller specifik sjukdom. Den specialistkompetens som en sjuksköterska förväntas ha som arbetar i hemsjukvård är distriktssköterska (Drevenhorn, 2010).

I distriktssköterskans arbete är ett etiskt förhållningssätt med respekt för patientens unikheter, integritet och autonomi av betydelse i de olika situationer och miljöer som distriktssköterskans träffar patienten i. När distriktssköterskan träffar patienten i dennes hem kräver det en balans mellan närhet och distans i förhållningssättet, för att kunna hantera den situation och miljö som hemmet står för. Att ha ett holistiskt synsätt innebär att se till människan, miljön, samhället samt inkludera ekonomiska och politiska faktorer (Distriktssköterskeföreningen, 2008).

Med ett patientcentrerat arbete integrerar distriktssköterskan hälsofrämjande arbete, ställningstagande till omvårdnad och medicinska behov, men också förmåga att stärka och stödja patienten, familjen och grupper. Distriktssköterskan som arbetar i primärvård eller i kommunal hälso- och sjukvård möter människor i varierande åldrar med olika hälso- och sjukdomstillstånd. Det kräver en bred kompetens och en förmåga att stärka patienten till hälsa genom ett hälsofrämjande synsätt. Distriktssköterskan ska även ha förmåga att bedöma när ett beslut behöver fattas om övergång från sjukdomsbehandlande vård till palliativ vård för en värdig död (Distriktssköterskeföreningen, 2008).

Distriktssköterskan behöver även ha en geografisk kännedom och en förmåga att kunna anpassa sig till förändringar i samhället. Det ökade kravet på kvalitet och hälsoekonomi i vården ställer krav på distriktssköterskans kunskap och utveckling. Både kunskap- och teknologiutvecklingen förändras med ändrade vårdbehov som ställer krav på distriktssköterskan (Distriktssköterskeföreningen, 2008).

Som distriktssköterska i hemsjukvård är det viktigt att känna till begreppet hem och vilka värden som kan kopplas ihop med det egna hemmet och vilka värden som är av betydelse att känna till vid vård i hemmet. Hemmet är den miljö där människor ofta känner sig trygga, där de kan få vara sig själva och bestämma över sin tillvaro. När någon i familjen behöver vård i hemmet kan hemmets karaktär förändras. Hemmets förändrade karaktär vid avancerad vård kan vara ett större problem för närstående än patienten. Närståendes frihet kan minska och något som kan vara svårt att prata om som närstående. En hemkänsla sammankopplas med en människas upplevelse av identitet och värdighet som har betydelse för självbilden och självrespekten. Den materiella inramningen på hemmet har mindre betydelse än vad relationer och minnen har för att människan ska uppfatta en plats för ett hem. För att förstå hur människor lever och vilket behov av vård som kan behövas har begreppen hälsa, livskvalitet, värdighet och autonomi beskrivits som betydelsefulla (Silfverberg & Ternestedt, 2007).

Utbildningen

Utbildningsplanen till distriktssköterska mot avancerad vård i hemmet är upprättad efter högskoleförordningens mål för specialistsjuksköterskeexamen med inriktning mot distriktssköterska (Högskoleförordning, 1993:100). Huvudområdet omvårdnad är på avancerad nivå och inriktas mot sjuksköterskans självständiga omvårdnadsansvar relaterat till komplexa problem och vårdbehov. Det som skiljer i utbildningsplanen är två delkurser. Deltagarna i inriktningen mot avancerad vård i hemmet läser en delkurs inriktad mot Specialistsjuksköterskans ansvar med inriktning vård i hemmet, medan inriktningen mot folkhälsa läser Specialistsjuksköterskans ansvarsområde med inriktning mot folkhälsa. Den andra delkursen skiljer sig genom att inriktningen mot avancerad vård i hemmet läser en kurs i *Omvårdnad vid komplexa vårdbehov i hemmet* medan inriktningen mot folkhälsa läser en kurs om Barns- och ungdomars hälsa/ohälsa. För övrigt läser de samtliga kurser tillsammans. Översikt av innehållet i inriktningen mot avancerad vård i hemmet visas i Tabell 1.

I utbildningen ingår kursen *Omvårdnad vid komplexa vårdbehov i hemmet* där sjuksköterskan (studenten) förbereds till att självständigt kunna bedöma, åtgärda och följa upp en patient med komplexa vårdbehov i hemmet. Vidare ingår fördjupade kunskaper att arbeta evidensbaserat vid multisjuklighet hos patient i hemmet relaterad till patientens diagnoser, symtom, besvär och ordinerad behandling samt evidensbaserade omvårdnadsåtgärder som

Tabell 1. Översikt av innehåll i utbildningen Specialistsjuksköterska med inriktning mot avancerad vård i hemmet, 75 hp.

Kursnamn	Högskolepoäng (Hp)	Huvudområde
Leda och utveckla omvårdnad inom specialistsjuksköterskans ansvarsområde	7,5 Hp	Omvårdnad
Medicinsk vetenskap: Förskrivning av vissa läkemedel	15 Hp	Omvårdnad
Omvårdnad vid komplexa vårdbehov i hemmet	15 Hp	Omvårdnad
Specialistsjuksköterskans ansvarsområde med inriktning mot avancerad vård i hemmet	7,5 Hp	Omvårdnad
Vetenskapliga metoder för att förstå patientnära komplexa behov	7,5 Hp	Omvårdnad
Examensarbete för specialistsjuksköterskan	15 Hp	Omvårdnad
Valfri kurs	7,5 Hp	Omvårdnad

syftar till att främja och bevara hälsa. Studenten förbereds på att kunna ansvara för och i samråd med patient och närstående genomföra och utvärdera planerade vårdåtgärder i patientens hem. Hemmet utrustas av alltmer avancerad medicinteknisk utrustning kräver nya kunskaper och praktiska moment i omvårdnaden samt ett patientsäkert och etiskt förhållningssätt. Distriktssköterskan ska kunna tillämpa hälsofrämjande, riskförebyggande och egenvårdsförbättrande arbetssätt för att främja och behålla hälsa samt förebygga sjukdom eller skada hos patient som vårdas i hemmet. Det ingår även i distriktssköterskans uppgift att ta ansvar och kunna utföra vaccinationsverksamhet.

För att kunna handleda, undervisa och ge stöd till patienten och närstående samt till vård- och omsorgspersonal är det viktigt att tillämpa pedagogiska modeller. I ett perspektiv på livslångt lärande behövs ett förhållningssätt och värderingsförmåga att söka, analysera, syntetisera och kritiskt granska

vårdvetenskapliga resultat för att finna lösningar på komplexa problem relaterade till vård i hemmet. För att kunna identifiera, bedöma och värdera behov av hälso- och sjukvård samt att ta initiativ till insatser utifrån behovet av vård krävs fördjupade kunskaper om tillämpning av omvårdnad och behandling i hemmiljö.

I Specialistsjuksköterskeutbildningen vid Högskolan Väst uppnår sjuksköterskorna (studenterna) två examina efter fullgjord utbildning, en yrkesexamen, i förevarande fall distriktssköterska och en generell examen, magisterexamen. Förutom de tidigare beskrivna så kallade inriktningskurserna innehåller utbildningen en kurs i Vetenskaplig teori och metod för att förstå patientnära komplexa behov där förberedelse inför examensarbetet ingår. Kursen förbereder även för att specialistsjuksköterskan ska förstå komplexa patientnära problem och skaffa sig redskap som samtal, berättelser och olika bedömningsinstrument i sitt arbete med att identifiera, bedöma och planera olika

omvårdnadsåtgärder.

Examensarbetet som leder till en filosofie magisterexamen med inriktning omvårdnad ger ytterligare fördjupning i omvårdnad inom respektive specialinriktning. Dessutom knyts omvårdnadsämnet ihop med en kurs som behandlar ledning, vårdutveckling/förbättringsarbete och leder fram till ett utvecklingsprojekt som planeras och implementeras i respektive vårdverksamhet. Vidare ingår en valfri kurs som är relevant för inriktningen. Alla kurser knyter an till varje students verksamhetsfält och verksamhetsförlagd utbildning (VFU) är integrerad i utbildningens (nästan alla) kurser eftersom Högskolan Väst har ett arbetsintegrerat lärande (AIL) som profil. Exempel på ett arbetsintegrerat lärande är att studenten identifierar komplexa omvårdnadsproblem i VFU, som sedan analyseras och problematiseras under de teoretiska studierna och sedan återkopplas till vårdverksamheten. De verksamhetsförlagda studierna utgår från en basplacering som studenten återvänder till under hela utbildningen.

Diskussion

Distriktssköterskans arbete har genomgått förändringar sedan Ädelreformen infördes. Hälso- och sjukvård utförs alltmer i patientens hem och patienter som vårdas i hemmet har komplexa vårdbehov och är svårt sjuka. Det ställer speciella krav på distriktssköterskans kompetens till exempel vad gäller omvårdnad vid komplexa vårdbehov och patientnära problem samt redskap för att samtala och använda olika bedömningsinstrument

för att identifiera, bedöma och planera olika omvårdnadsåtgärder. Ledarskapet utgör en viktig del i distriktssköterskans roll. Enligt Dickson, Gough och Bain, (2011) har patienter med komplexa vårdbehov som vårdas i sina egna hem ökat. För att kunna möta de förändringar som sker i samhället behöver distriktssköterskans roll vara i ständig utveckling. Det behövs en tydligare struktur i hemsjukvården för distriktssköterskor som arbetar i hemsjukvård (Dickson et al, 2011). Då alltför många människor i livets slutskede vårdas i sina i hem krävs en vårdform där det finns tid, kontinuitet och tillgänglighet. Kunskaper i palliativ vård och medicin behövs för att kunna lindra svåra symptom som kan uppstå i livets slutskede (Beck-Friis & Jakobsson, 2012).

Genom utvecklandet av distriktssköterskeutbildning inriktning avancerad vård i hemmet har Högskolan Väst anpassat specialstjuksköterskeutbildningen efter hur omvärldens kompetensbehov har förändrats. Ett problem som vi mött har varit svårigheter att rekrytera studenter. En anledning kan vara att fler väljer den mer etablerade inriktningen till distriktssköterska inom primärvård. En annan aspekt är att sjuksköterskor inom kommunal hälso- och sjukvård, som vill öka sin kompetens inom området har svårigheter att få ledigt för studier. Ett angeläget uppdrag för Högskolan Väst är att medvetandegöra ansvariga inom kommunal hälso- och sjukvård om att det finns en utbildning som ger kompetens för avancerad vård i hemmet av alla åldrar vid Högskolan Väst.

Referenser

- Beck-Friis, B. & Jakobsson, M. (2012). Hemsjukvård – också i livets slutskede. I (Strang, P. & Beck-Friis, B (red). Palliativ medicin och vård. Liber: Stockholm.
- Distriktssköterskans uppdrag; Bergman A-L, Rising i. m fl. Vårdförbundet, Distriktssköterskeföreningen, Fammi (2006). Hämtad 2012-11-01 www.distriktsskoterska.com.
- Distriktssköterska. I Nationalencyklopedien. . [Elektronisk] Hämtad 2012-11-07 <http://www.ne.se.ezproxy.server.hv.se/kort/distriktsskoterska>
- Dickson, AW, C, Gough, H.& Bain, H. Meeting the policy agenda, part 1: the role of the modern district nurse. *British Journal of Community Nursing* 16, 10, 495-500.
- Hemsjukvård. I Socialstyrelsens termbank. [Elektronisk] Hämtad 2012-11-07 <http://app.socialstyrelsen.se/termbank>
- Hemsjukvårdsbesök. I Socialstyrelsens termbank. [Elektronisk] Hämtad 2012-11-07 <http://app.socialstyrelsen.se/termbank>
- Svensk sjuksköterskeförening (2008.)Kompetensbeskrivning för legitimerad sjuksköterska med specialistsjuksköterskeexamen Distriktssköterska. Hämtad <http://www.swenurse.se> 2012-11-06
- Drevenhorn, E. (2010). Förord. I Drevenhorn, E. (red.) Hemsjukvård. Lund: Studentlitteratur.
- Josefsson, K. (2009). Sjuksköterskan i kommunens äldreomsorg och äldreomsorg. Stockholm: Gothia Förlag.
- Silfverberg, G.& Ternstedt, B-M. (2007). Hemmet och vårdetiken. I Silfverberg, G. (red). Hemmets vårdetik. Om vård av äldre i livets slutskede. Lund: Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen. (2008). Hemsjukvård i förändring. En kartläggning av hemsjukvården i Sverige och förslag till indikatorer. [elektronisk] Hämtad 2012-11-01 <http://www.socialstyrelsen.se>
- Äldrepropositionen. Regeringens proposition 1990/91:14. Stockholm 1990.